

Η Φιλοκαλία, ο μηδενισμός και η κρίση (π. Νικόλαος Λουδοβίκος)

Categories : [ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ](#)

Date : 18 Ιουλίου, 2010

Σε περιόδους μεγάλων κρίσεων στους λαούς, η κύρια εργασία του διανοούμενου οφείλει να είναι η ανάδειξη εκείνων των στοιχείων του πολιτισμού και των παραδόσεων που μπορούν να βοηθήσουν στην ανάταξη της συλλογικής κατάθλιψης και την αναζωπύρωση των εστιών δημιουργικής δράσης.

Αυτό ακριβώς έκαναν αίφνης άνθρωποι σαν τον Χέγκελ ή τον Γιάσπερς σε αντίστοιχα πολύ δύσκολες στιγμές του έθνους τους. Αλλωστε το να κατηγορεί η Ινδία τον ινδουισμό ή το Ιράκ τον μουσουλμανισμό για τις κακοτυχίες τους, αυτό μόνο σε βαθύτερη παρακμή, λόγω απελπισίας, θα μπορούσε να οδηγήσει. Σε στιγμές κρίσης, λοιπόν, αναζητούμε καταρχήν τα στοιχεία εκείνα που επιτρέπουν την αναγέννηση και την ελπίδα. Αραγε αυτό είναι που κάνει ο **Στέλιος Ράμφος** με το τελευταίο του βιβλίο, όσο και με το μπαράζ των συνεντεύξεων που ακολούθησε;

Στην εικοσαετία που διδάσκω στην τριτοβάθμια θεολογική εκπαίδευση, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, έχω συναντήσει μόλις δυο ή τρεις ανθρώπους που έχουν διαβάσει ολόκληρη τη **Φιλοκαλία**. Το βιβλίο αυτό, που δημιουργήθηκε από μοναχούς για μοναχούς, εκδόθηκε μετά το '60 στην Ελλάδα και διαβάστηκε γενικώς ελάχιστα. Το πρόβλημα ωστόσο είναι πως το περιεχόμενό του ελάχιστα ταυτίζεται με αυτό που προτείνει ο Ράμφος.

Καταρχήν η Φιλοκαλία δεν περιέχει μόνο μια **ανθρωπολογία**, αλλά σειρά ανθρωπολογιών, με σημαντικές διαφορές μεταξύ τους, οι οποίες ανταποκρίνονται στη μακρά εξέλιξη δεκατεσσάρων αιώνων: είναι εντελώς διαφορετική η Πλατωνίζουσα και καθαρά νοησιαρχική ανθρωπολογία και γνωσιολογία του συγγραφέα των απόψεων του Αντωνίου ή του Ευαγρίου (Νείλος ο Ασκητής), από τη μυστηριοκεντρική ανθρωπολογία του Μάρκου του Ασκητή, ή τον εσωτερισμό του Μακαρίου, ή ακόμα, φυσικά, από τον μοντέρνο ψυχοσωματικό ολισμό του Μαξίμου του Ομολογητή και την ιερή σωματοκεντρικότητα του Γρηγορίου Παλαμά. Είναι εντελώς παράδοση αλλωστε η θέση του Ράμφου πως ο ανατολικός χριστιανισμός δεν διαθέτει καν ανθρωπολογία: η απόλυτη ισότητα και ακεραιότητα των δύο φύσεων του Χριστού στη Δ' Οικουμενική Σύνοδο, καθώς και ο μακρύς αντι-μονοφυσιτικός αγώνας, που κατέληξε στη λαμπρή διατύπωση της απόλυτης ελευθερίας της

ανθρώπινης βούλησης, για πρώτη φορά στην Ιστορία, στον Μάξιμο τον Ομολογητή και τη Στ' Οικουμενική Σύνοδο, ενάντια στην παθητικότητα της βουδιστικής Ανατολής, θα αρκούσαν για να το αποδείξουν αυτό. Υπάρχει μια διαδικασία ωρίμανσης της ορθόδοξης ανθρωπολογίας, της οποίας τα ίχνη φαίνονται και στη Φιλοκαλία και προς την οποία σήμερα στρέφεται το ενδιαφέρον πολλών ειδικών στη Δύση.

Πέραν αυτών καμιά πρωτοκαθεδρία του **αισθήματος** δεν επιτρέπει η Φιλοκαλία. Τόσο το αίσθημα όσο και ο νους περιορίζονται, στη διαδικασία της **προσευχής**, τόσο όσο χρειάζεται για να αποφευχθεί η πιθανή ειδωλοποιητική τους λειτουργία - κυρίως μάλιστα του αισθήματος! Παραμένει βεβαίως παράδοξη η θέση του Ράμφου πως **μηδενιστής** είναι ο άνθρωπος του αισθήματος· κατά τον Χάιντεγκερ (στο έργο του για τον Νίτσε) αιτία του μηδενισμού είναι μάλλον, αντιθέτως, η αυτοτοποθέτηση του σκεπτόμενου υποκειμένου ως προϋπόθεση κάθε αντικειμενικής μεταφυσικής τού Είναι - και η βούληση για δύναμη που ακολουθεί. Ο άνθρωπος του αισθήματος δεν είναι μηδενιστής, αντίθετα πιστεύει σε αξίες. Γίνεται μηδενιστής όμως όταν γίνει **φίλαυτος**, όταν χάσει δηλαδή την κοινότητα. Αλλά αυτός ο «θερμός» μηδενισμός θεραπεύεται μάλλον πιο εύκολα από τον «ψυχρό» μηδενισμό του **λογικισμού**.

Κο μεγαλύτερο όμως σφάλμα είναι το να ταυτίζει κανείς τη Φιλοκαλία με τον ορθόδοξο χριστιανισμό εν γένει, ή ακόμα με τον τρόπο βίωσης της ευχαριστιακής κοινότητας από μέρους των πιστών ανά τους αιώνες. Υπάρχει σχέση αλλά όχι ταύτιση. Πέραν αυτού, άλλωστε, για να μείνουμε στο θέμα μας, η Ελλάδα κατά τον τελευταίο αιώνα υπέφερε πολύ περισσότερο από τον ηθικισμό, τον ευσεβισμό και τον νομικισμό που έφεραν κάποιες οργανώσεις, παρά από τη Φιλοκαλία, που αγνοεί όλα τα παραπάνω!

Ποια είναι τα στοιχεία της Φιλοκαλίας όμως που θα μπορούσαν να βοηθήσουν μια σύγχρονη ανθρωπολογία η οποία θα μπορούσε επίσης να οδηγήσει και σε ιστορική ανάπτυξη; Αναφέρω μερικά επιγραμματικά: η έμφασή της στην ανάγκη ρεαλιστικής **αυτογνωσίας** (κάτι στο οποίο περιλαμβάνεται και το ασυνείδητο), η έμφαση στην ανάγκη **κοινωνικοποίησης του φίλαυτου θελήματος**, ο τελικός τονισμός της **ψυχοσωματικής υφής του ανθρώπου** και η ανάγκη ψυχοσωματικής μετοχής/συναλήθευσης του ανθρώπινου όλου, η αποφασιστική συναίρεση ατομισμού-κοινωνικότητας και συν-ευθύνης όλων για όλα και όλους. Δεν είναι καλύτερα να αρχίσουμε να συζητούμε αυτά παρά οτιδήποτε άλλο;

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ

Ψηλαφώντας την των πραγμάτων αλήθεια...

<https://alopsis.gr>

(Ο π. Νικόλαος είναι αναπληρωτής καθηγητής στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης, επισκ. καθ. στο Ορθόδοξο Ινστιτούτο του Κέμπριτζ, επίκ. καθ. στο Παν/μιο Ουαλίας)

(Πηγή: "Ελευθεροτυπία" 3/7/2010)